

Марија М. Станојевић Веселиновић

Јелена Љ. Спасић

Универзитет у Крагујевцу

Факултет педагошких наука у Јагодини

Катедра за филолошке науке

УДК 811.163.41'276

811.163.41'373.45

DOI 10.46793/Uzdanica22.1.049SV

Оригинални научни рад

Примљен: 20. децембар 2024.

Прихваћен: 25. април 20252

СЕМАНТИЧКА АДАПТАЦИЈА ГЕРМАНИЗАМА ЗАБЕЛЕЖЕНИХ У ИНТЕРНЕТ СЕРВИСУ ВУКАЈЛИЈА¹

Айспиракij: Рад се бави контрастивном анализом изворног значења германизама и значења у српском језику као језику примаоцу. Притом до изражаја долази и синхронијска димензија значења германизама регистрованих у интернет сервису *Вукаjлија*, првобитно осмишљеном као речник сленга, из којег је ексцерпиран корпус на основу семантичког критеријума. Циљ рада биће анализа значења позајмљеница пореклом из изворног немачког језика и њиховог значења у српском језику, језику примаоцу, као и даља трансформација њиховог значења у компјутерски посредованој комуникацији путем платформе *Вукаjлија*. Допринос рада огледа се додатно у издвајању тематских група у којима се германизми појављују.

Кључне речи: германизми, позајмљенице, *Вукаjлија*, семантичка адаптација.

1. УВОД

Предмет овог истраживања је анализа семантичке адаптације германизама забележених у „речнику сленга” *Вукаjлија*. Основни циљ рада је утврђивање сличности и разлика на семантичком нивоу између германизама и њихових еквивалената у српском језику у синхронијској равни, као и регистрација тематских поља у којима се германизми појављују.

У речницима српског језика регистровано је 135 германизама². На основу семантичког критеријума и њихове употребне вредности на сајту *Вукаjлија* издвојен је део корпуса, тј. 32 германизма који припадају следећим тематским областима: саобраћај, угоститељство и домаћинство (кућа и покућство, одећа и обућа, храна и нега), а који су подвргнути анализи семантичке адаптације. Када говоримо о употребној вредности лексема, у

¹ Реализацију овог истраживања финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-65/2024-03/ 200140).

² Деривати германизама нису убројени у корпус, али су у анализи семантичке адаптације поменути.

није прошао никакву лингвистичку рецензију и проверу на независном корпусу (в. Вујовић 2011: 124, 125, 127, 129). Он обухвата велики број супстандардних језичких појава међу којима преовлађују синтагме, фразеологизми, реченице које представљају савремени разговорни стил српског језика, што је мотив за одабир извора корпуса, док је сленг карактеристика специфичних друштвених група, те је и домен његове употребе ограничен (Дурбаба 2011: 436).

Као што Мразовић (1996: 210) тврди, у синхронизмом посматрању језика „страна реч” је индивидуална категорија која зависи од образовања, занимања и старости појединца. *Вукајлија*, иако замишљен као речник сленга, прерастао је те оквире јер су његове одреднице често и речи из стандардног језика, па је стога тачније рећи да је у питању „збирка обично духовитих дефиниција и коментара, који представљају, чини се, већином ставове младих, углавном из урбаних средина” (Вујовић 2011: 123), у којој посматрамо промене германизама на семантичком нивоу.

2. ПРЕТХОДНА ИСТРАЖИВАЊА

Иако језик није једини извор у ком се могу пронаћи докази немачког утицаја на материјалну и духовну културу нашег народа, у њему се налази најизразитији одјек тог утицаја (Тривунац 1937).

Лексикон једног језика представља хетерогени систем који садржи трагове различитих политичко-економских и културолошких контаката из различитих језика који су сачувани у позајмљеницама које су преузете и прилагођене у циљном језику. Свеколики утицаји у језичкој структури германизама огледају се на лексичком, морфолошком, синтаксичком и семантичком нивоу (Алановић 2014).

Језички контакт између српског и немачког језика протеже се кроз неколико векова због историјских, географских, економских и културних фактора, али пре свега због геополитичког односа Балкана према средњој Европи, односно према Хабзбуршкој монархији (Зацингер, Стефановић 2014).

Германизми се, као и све речи страног порекла, деле на две основне групе, преведенице и позајмљенице, при чему се преведенице или калкови називају структурним германизмима јер преузимају структуру, али не и лексичку супстанцу, док су позајмљенице лексеме, понекад и синтагме преузете из језика даваоца уз неопходна прилагођавања језику примаоцу (Костић-Томовић 2017: 49–50). Према Ђукановићу (2012: 24), издвојене су на основу унутарјезичких утицаја, првенствено у лексици, три групе германизама: а) немачке лексеме које су у мањој или већој мери прилагођене језику примаоцу, б) преведенице или калкови и в) интернационализми који су у наш језик доспели преко немачког језика.

У досадашњим истраживањима која се баве германизмима, ове јединице су углавном биле предмети лексичких истраживања (Шневајс 1960; Мразовић 1996; Голубовић 2007; Алановић 2014).

У истраживању проведеном пре више од једне деценије анализирана је формална структура одредница, дата је њихова стилска и прагматичка анализа, а истакнут је псеудолексикографски карактер одредница, као и чињеница да би се *Вукајлија*, чије одреднице претежно чине вишечлани изрази, пре могао сматрати лексиконом него речником (Дурбаба 2011: 436). Проучавани су језички изрази етностереотипа на примеру дефиниција појмовних категорија *Немац*, *Немачка* и *немачки* у *Вукајлији* (Дурбаба 2013).

Из угла контактне лингвистике значајни резултати су постигнути у анализи адаптације позајмљеница у језику примаоцу за следеће језичке парове: енглески–италијански, турски–српски, енглески–српски, немачки–руски, немачки–енглески (Сочанац 1996; Ђинђић 2013; Родић 2014; Ђорић 2016; Ашрафова 2024). Истраживања показују да се позајмљенице прилагођавају фонолошким и концептуалним нормама језика примаоца, што истиче њихову улогу као посредника у језичком и културном повезивању. У српском језику се такође уочавају слични процеси у адаптацији германизама, посебно у неформалним комуникационим сферама.

Посебно се истиче истраживање Хатице Бурнић (2021) о семантичкој адаптацији фреквентних германизама у области домаћинства, будући да пружа важан теоријски и методолошки оквир за анализу сличних процеса у српском језику. Нарочито је релевантно за испитивање језичких промена на неформалним платформама као што је *Вукајлија*, где је секундарна адаптација јако изражена, при чему се могу формирати нова, локално обојена значења у складу са комуникацијским потребама савременог српског говорног подручја.

3. МЕТОДОЛОГИЈА

Позајмљена реч пролази кроз разна прилагођавања у језику циљу. Различити видови адаптације лексеме страног порекла су: трансграфемизација (ортографска адаптација), трансфонемизација (фонолошка адаптација), трансморфемизација (морфолошка адаптација), транссемантизација (семантичка адаптација), трансстилизација (стилска адаптација) (Костић-Томовић 2017: 53).

Будући да је акценат рада на проучавању семантичке адаптације германизама, важно је нагласити да се у оквиру семантичке адаптације, која може бити примарна и секундарна на основу времена њеног трансфера и њене интеграције у језику циљу или језику примаоцу, издвајају промене у вези са проширењем и сужењем значења, што се може утврдити анализом

лексеми у немачком језику (модела) и лексеми у српском језику (реплике) (Филиповић 1986; Ђинђић 2013).

Филиповић (1986: 38–58) разликује примарну и секундарну адаптацију на основу којих класификује промене значења позајмљеница у три категорије: нулта семантичка екстензија, сужење значења и проширење значења. Примарна адаптација обухвата: 1. нулту семантичку екстензију (без разлика у значењу модела и значењу реплике), 2.а. редукцију броја семема, дакле измену полисемне структуре, 2.б. промену сем-структуре појединачне семеме, тј. семантичку спецификацију, док се секундарна адаптација односи на: 1. повећање броја семема и 2. промену сем-структуре појединачних семема, тј. семантичку генерализацију, при чему су у мотивационој бази промена метафора, пејоризација и елипса (Филиповић 1986: 159–161).

У раду ћемо најпре извршити анализу значења модела и значења реплике наведених германизама у речницима српског језика и разврстати их према њиховој семантичкој адаптацији, а затим истражити даљи развој значења кроз примере забележене у „речнику сленга”.

3.1. КОРПУС

У раду говоримо о позајмљеницама из немачког језика, што не значи да је сав материјал немачког порекла. Изрази који су ексцерпирани из лексикона *Вукајлија* су немачког или аустријског порекла. Поред тога, доста речи је у немачки језик ушло из француског у 19. веку и раније (нпр. *фризер*) (Тривунац 1937: 80–81). Те речи су регистроване у раду само ако су постојале индикације да су у српски језик доспеле преко немачког.

Као што је раније у раду наведено, значај нашег рада се поред анализе семантичке адаптираности германизама огледа и у корпусу, прикупљеном са сајта *Вукајлија* који представља разговорни стил савременог српског језика, при чему се могу анализирати промене германизама на семантичком нивоу након што је њихов процес интеграције у српски језик завршен.

Корпус се састоји од 135 германизама прикупљених из *Великог речника сјраних речи и израза* (2007) и *Речника српског језика* Матице српске (2007). На основу њиховог значења у лексикографским изворима српског језика подељени су на следеће тематске области: саобраћај, угоститељство и домаћинство. Корпусне јединице су затим потврђене у контекстуализованим примерима и дефиницијама, датим на сајту *Вукајлија*, како би се утврдиле тенденције у даљем развоју њиховог значења у српском језику, те је издвојено 32 примера. Будући да није уз сваки германизам наведен и контекстуализовани пример, за неке германизме наведене су дефиниције са сајта *Вукајлија*. Притом су бирани примери који имају највише позитивних оцена (плусева) и потврђених коментара.

4. АНАЛИЗА СЕМАНТИЧКЕ АДАПТАЦИЈЕ ГЕРМАНИЗАМА

На основу значења реплике у српском језику германизми су класификовани у три тематске области:

– домаћинство (кућа и покућство, храна, одећа, обућа, нега)

бадемантил, брусхалтер, виклер, дека, динсџајл, есџај, јакна, кифла, кнедла, офинер, руксак, фен, фрушџук, цимер, ценџифуџирање, шлај, шџајз, шџорей

– саобраћај

абленговати, анласер, аусџух, џейек, џедала, рикверц, хауба, шлејовати

– угоститељство

бирџија (бирџисање, бирџуоз), келнер, фајронџ, џуџ (џџнуџи), шанк, шџрицер.

4.1. НУЛТА СЕМАНТИЧКА ЕКСТЕНЗИЈА

Нулта семантичка екстензија је тип примарне семантичке адаптације и односи се на позајмљенице чије се значење након потпуне адаптације у језику примаоцу није променило, већ је остало потпуно исто као значење модела у језику изворнику. Бурнић (2021: 195) тврди да у већини случајева германизми из области домаћинства преузимају једно конкретно значење из језика изворника. У складу са тим издвојено је 13 примера из нашег корпуса:

– *Бадемантил* [нем. *Bademantel* од *baden* 'купати', *Mantel* 'кабаница'] са значењем 'огртач који се облачи, обично, после купања' (ВРСРИ 2007: 175);

– *Брусхалтер* [нем. *Büstenhalter*] са значењем 'део женског доњег веша, грудњак, прслуче за придржавање груди' (ВРСРИ 2007: 234);

– *Виклер* [нем. *Wickler* од *wickeln* 'омотавати, савијати'] означава 'ваљак који служи за прављење коврца у коси' (ВРСРИ 2007: 260). У немачком језику лексема *Wickler* може означавати два потпуно различита појма: 1) *Lockenwickler* (= виклер за прављење локни) и 2) *Schmetterling* (= лептир) (према подацима из Дудена). Међутим, у овом случају није реч о полисемији, већ о хомонимији, будући да постоје две различите лексеме истог облика, али различитог значења и етимологије. Стога ово представља пример нулте

семантичке екстензије, с обзиром на то да је реч о хомонимном карактеру наведених лексема;

– *Динсџаји* [нем. *dünsten*] има значење 'кувати на пари, кувати на мало воде, на ниској ватри, у поклопљеном лонцу' (ВРСРИ 2007: 361), као и у језику даваоцу;

– *Есцајџ* [нем. *Esszeug*] – 'прибор за јело' (ВРСРИ 2007: 455);

– *Јакна* [нем. *Jacke*] – 'мушки и женски одевни предмет дугих рукава који сеже до струка или ниже а носи се преко џемпера или кошуље' (ВРСРИ 2007: 547);

– *Кифла* [нем. *Kipfel* или *Kipferl*] – 'врста финог пецива у облику полу-месеца' (ВРСРИ 2007: 612);

– *Кнегла* [нем. *Knödel*] – 'кулин. обло уваљан омањи комад куваног или прженог теста, (имати кнедлу у грлу / прогутати кнедлу – осећати да се коме грло стеже од страха или узбуђења)' (ВРСРИ 2007: 619). У немачком језику постоји еквивалентни фразеологизам, али се уместо лексеме *der Knödel* употребљава *der Kloß: einen Kloß im Hals haben* (Лангеншајд 2015: 641);

– *Руксак* [нем. *Rucksack*] је 'торба која се носи на леђима, ранац' (ВРСРИ 2007: 1090), у немачком језику 'sackartiger Behälter mit zwei daran befestigten breiteren Riemen, der auf dem Rücken getragen wird' (Дуден);

– *Фрушџук* [нем. *Frühstück*] означава 'доручак' (ВРСРИ 2007: 1355), као и у језику даваоцу. Лексема *фрушџук* у српском језику представља регионализам, присутан углавном у војвођанским говорима. Иако није опште-прихваћена у стандардном српском језику, ова реч је жива у свакодневном говору појединих регија, што сведочи о локалној језичкој адаптацији германизама;

– *Центрифугирање* је дериват из лексеме *центрифуџа*, која је у српски језик такође ушла као германизам преко немачког [од нем. *Zentrifuge*, према в. лат. *centri-*, нем. *Fuge*] – 'техн. машина или део машине који има вишеструку намену деловањем центрифугалне силе (од средине према споља): уклањање воде из тврдых материјала (вуна, ситни угаљ), одвајање тврдых делова или кристала од течности, за вртање меда, чишћење жита и др.' (ВРСРИ 2007: 1355);

– *Шпајз* [нем. *Speis*] означава 'оставу, просторију у којој се чува храна, обично зимница' (ВРСРИ 2007: 1482). Лексема *die Speis* је преузета из јужно-немачког и аустријског варијетета немачког језика, што одражава историјске и културне контакте са овим областима;

– *Шпареј* [нем. *Sparherd* од *sparen* 'штедети', *Herd* 'огњиште'] – 'штедњак' (ВРСРИ 2007: 1484).

Забележен је један пример преузимања два или више значења из језика изворника:

– *Фен* [нем. *Föhn*, од лат. *favonius*, 'западни ветар'], означава: 1. метеоролошки 'топао ветар који дува на подручју Алпа' и 2. 'електрични апарат за сушење косе' (ВРСРИ 2007: 1313).

Кад је реч о тематским областима *саобраћај* и *уџосићийељсџиво* регистрован је нешто мањи број германизама чије је значење остало непромењено у односу на значење модела у језику изворнику:

– *Анласер* [нем. *Anlasser*] са значењем 'уређај за покретање мотора' (ВРСРИ 2007: 119);

– *Аусџух* [нем. *Auspuff*] – 'издувна цев, испуст' (ВРСРИ 2007: 162);

– *Бирџија* [нем. *Wirthaus*] – 'крчма, гостионица' (ВРСРИ 2007: 214; Бурнић 2021: 196);

– *Келнер* [нем. *der Kellner* према *Keller* 'подрум, коноба'] – 'намештеник у гостионици који послужује госте, конобар' (ВРСРИ 2007: 604).

4.2. СУЖЕЊЕ ЗНАЧЕЊА

О сужењу значења говори се кад је реч о смањеном броју значења реплике у односу на број значења модела у језику изворнику, тј. у овом случају у немачком језику, као и о умањеном обиму значења реплике у односу на обим значење модела (од општег ка посебном значењу).

4.2.1. РЕДУКЦИЈА БРОЈА СЕМЕМА

У оквиру тематске области *домаћинсџиво* регистровани су следећи германизми са смањеним бројем значења:

– *Дека* [нем. *Decke*]

Лексема *die Decke* у немачком језику бележи седам значења (*Дуген онлајн*). Као реплика у језику примаоцу забележена је у два значења: хрв. 1. 'покривач, ћебе, губер'; 2. 'грађ. водоравни слој који се излива на кући пре подизања кровишта, кровна плоча' (ВРСРИ 2007: 324).

Кад је реч о тематској области *уџосићийељсџиво* и *саобраћај* то су:

– *Цуџ* [нем. *Zug*]

У онлајн издању речника савременог немачког језика *Дуген* лексема *der Zug* бележи 16 значења, док у *Речнику српског језика* лексема *цуџ* означава 'гутљај пића' (2007: 1500).

– *Шанк* [нем. *Schank*]

У српском језику лексема *шанк* означава 'дуг сто, тезгу у крчми, бифеу, бару и сл. с које се гостима служи пиће, јело и друго' (РСЈ 2007: 1529). Модел *die Schank* представља регионализам (Аустрија) и, поред значења које

је реплика преузела, означава и 'гостиону, угоститељски објект где се служи алкохолно пиће' (*Дуген*).

– *Шпритцер* [нем. *Spritzer*]

Der Spritzer је регистрован у пет значења (dwds.de, 27. 3. 2024). Једно од значења се односи на 'мешавину вина и сода-воде'. *Der Spritzer* је регионализам у немачком језику, који се углавном користи у Аустрији и није широко распрострањен у стандардном немачком језику. У српском језику германизам *шпритцер* се односи на 'сода-воду која је помешана са вином' (ВРСРП 2007: 1485; РСЈ 2007: 1551).

– *Пегала* [нем. *das Pedal / die Pedale*]

За лексему *das Pedal* забележено је пет значења, док је реплика у српском језику забележена у значењу 'полуга која притиском ноге активира, покреће неки механизам нпр. бициклу' (РСЈ 2007: 920).

– *Рукверц* [нем. *rückwärts*]

Лексема *рукверц* у српском језику има значење 'унатраг' или 'уназад' и користи се у специфичним контекстима, углавном када се говори о кретању или маневрисању возила (Андрић 2005: 218). Модел *rückwärts* бележи три значења, док је реплика у језику примаоцу преузела само једно значење.

– *Хауба* [нем. *die Haube*]

У српском језику лексема *хауба* се користи у значењу 'поклопац, покров аутомобилског мотора' и 'капа у фризерском прибору под којом се суши коса' (РСЈ 2007: 1457), док у немачком језику лексема *die Haube* може означавати и 'женску капу која покрива готово целу косу (нпр. код медицинских сестара)', 'шлем', 'поклопац (нпр. за кафу)', а користи се и у зоологији (нпр. 'перад на главама неких птица') (*Дуген*), те је установљена редукција броја семема реплике у односу на модел.

4.2.2. СЕМАНТИЧКА СПЕЦИФИКАЦИЈА

Следећи пример сведочи о сужењу значењског поља реплике у односу на модел:

– *Фајронџ* [нем. *Feierabend*] (*Дуген*)

Лексема *der Feierabend* у немачком језику означава 1. 'слободно време након радног дана' ('Freizeit im Anschluss an den Arbeitstag') и 2. 'крај радног времена' ('Schluss der täglichen beruflichen Arbeit'). Германизам *фајронџ* означава 'крај радног времена у кафани, бифеу' (ВРСРП 2007: 1301; РСЈ 2007: 1431). Дакле, значење се променило од општег ка специфичном.

4.3. ПРОШИРЕЊЕ ЗНАЧЕЊА

Проширење значења обухвата проширење броја значења реплике у односу на број значења модела или проширење обима значењског поља модела. Семантичке промене овог типа убрајају се у секундарну семантичку адаптацију која је могућа након потпуне интеграције позајмљенице у језик прималац и њене слободне употребе. У мотивационој бази проширења броја значења или обима значења позајмљеница могу бити метафора, метонимија, пејоризација, елипса (Филиповић 1986: 169–179).

4.3.1. ПОВЕЋАЊЕ БРОЈА СЕМЕМА

– *Гейек* [нем. *das Gepäck*] има два значења у српском језику: 1. 'пртљажник аутомобила' и 2. 'пртљаг' (РСЈ 2007: 191). У немачком језику забележена су два значења: 1. 'кофер' и 2. 'опрема за марш, израз који се се користи у контексту војне опреме, спремне за неку врсту стриктног или организованог деловања, као што је марш' (Дуден). С обзиром на то да је лексема *гейек* у српском језику развила додатно значење 'пртљажник аутомобила', у овом случају је реч о повећању броја семема – *гейек* као 'пртљажник аутомобила' је значење које се развило као резултат метонимијског односа између пртљага (који се ставља у гепек) и самог простора у аутомобилу где се чува пртљаг.

– *Шлеповати* [нем. *schleppen*] има значење 'теглити шлеп: уопште теглити, вући (нпр. камион, ауто)' и 'старати се о некоме, помагати некога ко не воли много да ради' (РСЈ 2007: 1546). Модел *schleppen* има седам забележених значења (*Дуген*). У овом случају, у српском језику регистровано је ново значење реплике: 'шлеповати некога, старати се о некоме или помагати некоме ко не воли много да ради'. Ово ново значење представља додатак постојећем контексту, чиме се повећава број значења лексеме. Ова промена је настала метафором. Користећи метафору, значење 'шлеповати некога' се проширује изван дословног физичког значења ('вући нешто тешко') на функционално значење у којем неко 'шлепује' другу особу тако што се брине о њој или носи тежак терет за ту особу која не воли да ради. У овом случају, метафора се односи на ситуацију у којој се неко 'вуче' или помаже у смислу неке врсте 'терета' који неко не жели да носи.

4.3.2. СЕМАНТИЧКА ГЕНЕРАЛИЗАЦИЈА

У случају лексеме *офхенгер* [нем. *Aufhänger*], у српском језику је дошло до секундарне семантичке адаптације, тачније до проширења значења. Иако у немачком језику *Aufhänger* примарно означава 'мању закачку (од тканине или метала) која се пришива са унутрашње стране одеће ради качења' (*Дуген*), у српском језику ова лексема је преузета са проширеним значењем, као

‘вешалица за одећу уопште’ (ВРСРИ 2007: 168). Дакле, није у питању пуко преузимање са нултом екстензијом, већ промена која се односи на семантичко проширење: српска реплика обухвата шири појам од изворног модела у немачком језику, укључујући и објекат већих димензија и другачије функције. У овом случају, промена значења је настала метонимијом.

Кад је реч о тематској области *саобраћај*, при анализи лексеме *абленговати* [нем. *abblenden*] уочава се процес секундарне семантичке адаптације у српском језику. Док у немачком језику *abblenden* означава радњу ‘гашења дугих светала’, без обавезне конотације давања сигнала другим учесницима у саобраћају, у српском језику реплика добија ново, проширено значење ‘наизменично гашење и паљење светала’, често са циљем давања светлосног сигнала (РСЈ 2007: 15). Ова промена је резултат семантичког проширења у секундарној фази адаптације, у српском језику реплика задржава основно значење (‘смањење јачине светла’), али му се додаје нов елемент унутар исте семантичке структуре – ‘наизменично гашење и паљење светала ради давања сигнала’. То значи да је појам *абленговати* обухватио шири спектар ситуација у којима се примењује исто основно појмовно језгро, тј. управљање светлима. Пошто није настало ново, самостално значење, него је ширење унутар истог значења, ради се о проширењу обима значења. Ово проширење је настало метонимијом.

У следећим примерима приказани су германизми настали као резултат деловања елипсе у српском језику. Према Бурнић (2021: 203), реч је о сложеницама *der Zimmerkamerad* (срп. *цимер*) и *die Schlagsahne* (*шлај*) које су већ у примарној фази изгубиле други део, а преузеле комплетно значење. С обзиром на то да су много чешће у употреби *der Zimmergenosse* и *der Zimmerkollege*, не можемо бити сигурни о ком је моделу реч. Такође, у случају лексеме *шлај* не може се са сигурношћу тврдити да је модел *die Schlagsahne*, будући да је у Аустрији присутна лексема *das Schlagobers* која је због географске близине и језичког контакта вероватнија као модел.

4. 4. СЕКУНДАРНА СЕМАНТИЧКА АДАПТАЦИЈА – ВУКАЈЛИЈА

Са аспекта семантичке адаптације на синхронизацијском плану германизми и даље развијају своја семантичка поља, што је потврђено анализирањем грађе у *Вукајлији*. Проширење значења актуализовано је проширењем броја значења метафоричким путем или екстензијом значењског поља германизама у српском језику пејоризацијом.

Као што је већ поменуто, након што се позајмљеница интегрише потпуно на свим нивоима и почне слободно да се користи у језику примаоцу може наступити процес секундарне семантичке адаптације, тј. проширење броја значења реплике у односу на број значења у језику даваоцу или про-

ширење обима значења (Филиповић 1986: 167–171). Зависно од типа издвојене су семантичке промене углавном настале посредством метафоре и пејоризације. Сви примери и дефиниције преузети са сајта *Вукајлија* наведени су у оригиналу, а у загради је наведен линк и датум преузимања.

У већини случајева забележени су примери проширења броја значења насталих деловањем метафоричких процеса, што ћемо приказати следећим примерима.

– Домаћинство

1. *Брусхалтер* у значењу 'женски новчаник, торбица' потврђен је у следећем примеру:

„Јао, шта ово испде?! Јеботе, новчаник, мобилни... – Хеће, па ја, знаш, ту чувам, да ми буде пред очима и на сигурном...” (vukajlija.com/brushalter, 21. 12. 2023)

2. *Виклер* означава 'трајно контрацептивно средство' (vukajlija.com/vikleri, 15. 9. 2023), које је мотивисано ношењем виклера који изазивају главобољу, што представља асоцијативно-конотативни потенцијал позајмљенице.

3. *Динстајти* има основно значење модела и као такав је забележен у речницима српског језика. На интернет сајту *Вукајлија* забележен је у два нова значења: 'држати некога у неизвесности' и 'предуго се припремати, одлагати нешто', што потврђују следећи примери:

„Дај бре, синак, шта ме динсташ ту сат времена са причом... је л' било на крају нешто или није?” (vukajlija.com/dinstati);

„Еј Мики, кад ти се удаје сестра? – Па не знам, рече ми ваљда идуће године. – Па шта не зна, заједно су 6 година. Докле мисли да се динста?” (vukajlija.com/dinstati-se, 23. 10. 2023)

Значења су мотивисана метафорички дужином трајања радње коју овај глагол означава.

4. *Есцај* у значењу 'накит' потврђен је дефиницијом: „Sleng za previše bižuterije i raznog nakita na devojkama” (vukajlija.com/escaj, 10. 12. 2023).

5. *Кифла* је забележена у значењу 'путања лопте у фудбалу', које је потврђено у примеру:

„U fudbalu: Jezivo precizan šut sa mnogo felša (efea) koji zaobide živi zid i/ili golmana koji pritom ispadne smešan jer se bacio ali ostao kratak. Putanja lopte podseća na oblik kifle, stoga i naziv.” (vukajlija.com/kifla, 8. 9. 2023)

6. *Офинтер* је регистрован у два нова значења: 1. 'друг који не пије па као једини трезан стално носи на рамену оне који се одвале од алкохола' и 2. 'манекенка у очима модних дизајнера'. За друго значење осим дефиниције наведен је и пример:

„Armani: Imam sutra neku revijicu u Šnjegotini, a juče mi inspiracija pljuštala, napravio sam tuce novih haljina, al' nema ko da nosi sutra, nemam dovoljno ofingera!!!” (vukajlija.com/ofinger, 23. 11. 2024)

7. *Фен* је забележен у значењима: 'студентска грејалица', 'прдеж', 'нервозна особа која стоји у реду иза, виша је за главу и дише на нос тако да избацује ваздух у особу испред' (vukajlija.com/fen, 23. 11. 2023).

8. *Центрифугирање* у значењу 'манипулисање, обмањивање' потврђено је примером:

„Ма, пјему није мозак само ispran, već i centrifugiran! – Nije valjda toliko страшно?” (vukajlija.com/centrifugiranje, 20. 10. 2023)

9. *Шлај* је у значењу 'супер, сјајно' потврђен примером:

„Provali one...! – Uuuu slag su totalni!” (vukajlija.com/slag, 16. 9. 2023)

10. *Шпореј* означава 'ауто', али уз семе 'стар', 'у лошем стању', 'са доста издувних гасова', што потврђује пример:

„Kršina od automobila koji za sobom ostavlja gust oblak dima, ko da ide na drva. – Pretiči ovaj šporet, pogušićemo se ovako!” (vukajlija.com/sporet, 24. 12. 2023)

– Саобраћај

1. *Аблендовати* је регистровано у значењу 'поздрављање мање важне особе подизањем и спуштањем обрва' и потврђено у примеру са сајта:

„Покрет обрвама нагоре са подигнутом чашом у руци, у ситуацији када се наздравља са ликом којег не можете да дохватите не би ли се куцнули. Дугачак сто, други сто, или вас пак јебено мрзи да се дижете и протезете да би ударили чашу од чашу. Или флашу, свеједно.” (vukajlija.com/ablendovati, 17. 11. 2023)

2. *Анласер* је у значењу 'особа уз чију помоћ нечији ауто упали на гурку', потврђен у примеру:

„То је први лик који нађе и уз чију помоћ моја крнтија упали на гuranje.” (vukajlija.com/anlaser, 20. 12. 2023)

3. *Ауспух* означава 'цоинт', а значење је потврђено примером:

„Неспретно направљен, онако преширок и превелик, импровизовани филтер за цоинт. Пропусна моћ овог чуда је екстремне величине, просто да ти сузе крену саме од себе.” (vukajlija.com/auspuh, 25. 12. 2023)

4. *Гейек* означава 'место отмице и мучења углавном људи са криминалном прошлoшћу':

„Sedište rezervisano za srpske biznismene” (vukajlija.com/gepek, 23. 12. 2023.).

Германизам *тејек* је продуктиван, те је забележен и његов дериват *те-пековати*.

5. *Педала* је забележена у значењу 'крај везе, раскид', што је потврђено примером:

„Sine, što ne budeš sa Slađom? Baš je dobra i fina devojka. – Čale, ja od nje ne da sam dobio pedalu...” (vukajlija.com/pedala, 14. 12. 2023)

6. *Хауба* је употребљена у значењу 'девојка лаког морала':

„Pogrdan naziv za djevojku koja se lako daje, a pri tom ne bira ni mjesto ni vrijeme, te je možemo vidjeti vikendom u akciji na haubi nekog bijesnog automobila na parking u najposjećenije diskoteke u gradu” (vukajlija.com/hauba, 26. 11. 2023)

– Угоститељство

1. *Шанк* означава 'врсту берзе':

„Najprofitabilnija berza u Srbiji, pare samo lete preko nje...” (vukajlija.com/sank, 23. 12. 2023)

Иако значења германизама забележених на сајту *Вукајлија* нису лексикализована, регистрована су у језику примаоцу на сајту *Вукајлија* која лежи савремени разговорни стил српског језика, те се може закључити да је дошло до екстензије броја значења секундарном семантичком адаптацијом, као и да тенденција за даљим семантичким развојем германизама у српском језику постоји. Као што се из наведеног да видети, новонастала значења су углавном мотивисана метафоричким путем. Поред тога, германизми који су евидентирани показују висок степен експресивности, што се из контекстуализованих примера може потврдити.

Германизми који су раширени у општој употреби добијају ново, жаргонско значење, често увредљиво, под утицајем одређених социолошких фактора, или долази до пејоризације значења. То су следећи.

1. *Бадемантил* чије је основно значење модификовано: 'оно што носе порно-глумци и ватерполисти на паузи' (vukajlija.com/bademantil, 22. 12. 2023).

2. *Биртија* је забележена у лексикографским изворима српског језика као 'крчма, гостионица, кафана' и не наводи се њено пејоративно значење, иако је оно у разговорном стилу српског језика заступљено и присутно. Будући да је сајт *Вукајлија* погодно место за испитивање разговорног стила и потенцијалних семантичких промена германизама, пример нам потврђује управо пејоризацију значења лексеме *биртија*:

„Najromantičnije mjesto za svakog pravog alkoholičara.” (vukajlija.com/birtija, 21. 12. 2023)

Иначе, *бирџија* је веома продуктиван германизам у српском жаргону, те су забележена два деривата – *бирџисање* и *бирџуоз*. Контаминацијом или укрштањем речи *бирџија* и *биџисање*, као и *бирџија* и *вириџуоз* настале су новотворенице *бирџисање* са значењем 'кафански живот' и *бирџуоз* са значењем 'особа која је у кафанском животу достигла врх'. У мотивационој бази значења изведенице *бирџуоз* је иронија, што је представљено следећим описом забележеним на сајту:

„Virtuoz kariranih stonjaka i metalnih pepeljara. Njegove dvorane u kojima nastupa su najčešće sakrivene od očiju običnog sveta. Zavučene negde između zgrada i u najmanjim ulicama. Samo retki uspeju da je nađu. Samo onda kada ne traže. Njegov instrument je puna čaša, a note rakijske suze koje sve više cvile kao violina kako se njegov nastup približava kraju. Vrsta muzike koju svira se kreće od klasike do baroka. Teme su iz života. Njegov stajling nije bitan, kao ni njegov glas. Njegova publika, to su svi oni koji su tu. Nas par i konobarica. Za razliku od virtuozu velikih dvorana, *birtuoz* dolazi pre svoje publike, i već je na podijumu kad i pre nego što se zastava dignu. Tu je od jutros. Isto tako, on je i poslednji koji napušta scenu. Međutim, njegova pesma nije gotova ni kad se spusti zavesa. Mada, svi znamo kako se ona završava.” (vukajlija.com/birtouz, 21. 12. 2023)

3. *Рикверц* – забележено је проширење значењског поља семом 'ноћна мора ученика ауто школе' (vukajlija.com/rikverc, 21. 11. 2023).

4. *Цимер* – поред основног значења, германизам је забележен и уз додатне негативне семе: 'особа која све поједе у фрижидеру или којој све поједете', 'особа са којом све оговарате и коју код свих оговарате', 'особа која иде у читаону кад вам треба приватности са партнером' и 'некадашњи пријатељ' (vukajlija.com/cimer, 23. 12. 2023).

5. *Цуџ* је продуктивна лексема, што је потврђено дериватом *цуџиџији* са значењем 'пиће, пијанка; одавати се алкохолном пићу, пити', при чему је у *Вукајлији* забележен пример који сведочи о значењу германизма које има израженију негативну конотацију:

„Popiti jedno piće, eventualno dva. Ali svako cuganje se pretvori u masivnu pijanku. I od tog jednog, eventualno dva pića završiš na ispiranju.” (vukajlija.com/cug, 12. 12. 2023)

Ретки су случајеви где није дошло до неких семантичких промена: *дека*, *јакна*, *келнер*, *кнедла*, *руксак*, *фајронџи*, *фриџиџиџи*, *шлейовиџи*, *иџајз*, *иџириџер*.

С обзиром на ниво изнад стилски неутралне или необележене денотативне сем-структуре, која се најчешће означава као поетска, узвишена, и ниво са негативним (евалутивним) семама у значењу које се квалификује као колоквијално до вуларног са различитим међутоновима (Петронијевић 2002: 14), може се закључити да су германизми забележени на интернет сервису *Вукајлија* углавном квалификовани негативно.

ЗАКЉУЧАК

Када је реч о резултатима семантичке адаптације германизама насталих поређењем значења модела у немачком и значења реплике у речницима српског језика, можемо потврдити да је нулта екстензија значења идентификована у великом броју германизама, посебно оних који припадају тематском пољу *домаћинство*, нешто мањи број је забележен са сужењем и проширењем значења.

За разлику од тих резултата, посматрањем семантичке адаптације германизама на синхронизмом плану потврђених на сајту *Вукајлија*, издвојена су углавном повећања броја значења (највећи број германизама припада тематском пољу *домаћинство*), као и мањи број проширења значењског поља у смислу пејоризације значења у односу на постојећа значења позајмљеница у језику примаоцу, што сведоче наведени примери. Са новонасталим значењима германизми припадају другим тематским пољима (нпр. *шијорет* из области *домаћинство* и *саобраћај*).

На узорку од 32 германизма, поређењем значења модела и значења реплике у лексикографским изворима српског језика, утврђено је да код већине није дошло до семантичких промена: у 56% случајева регистрована је нулта екстензија (значења остају стабилна). У 22% примера уочено је смањење броја семема (редукција значења), док је у 3% случајева забележено сужење значењског поља. Са друге стране, проширење семантике констатовано је ређе: у 6% германизама дошло је до повећања броја семема, а у 13% до проширења значењског поља. Ови резултати указују да је већина германизама у савременом српском језику стабилна у значењу, али да код мањег броја постоји тенденција ка семантичкој динамици. Примери забележени у *Вукајлији* указују на то да процес семантичке адаптације није коначан, да се и даље дешавају трансформације значења германизма у језику примаоцу и да су углавном мотивисане жаргонским употребама и метафоричким променама. Нема јасно изражених критеријума који би прецизно одредили које именице су подложније промени, међутим, чини се да се интензивније семантичке адаптације јављају код оних лексема које припадају жаргонским и експресивним сферама свакодневног говора.

Са аспекта њихове употребе, на овом интернет сајту у већини случајева дошло је до проширења броја значења (55% примера), нулте екстензије семантичког поља (у 30% случајева), док су ређи случајеви (15% корпуса) где је забележена екстензија семантичког поља.

Такође, треба поменути да, иако су многа објашњења значења у корпусу са сајта *Вукајлија* иронично-шаливог карактера и потенцијално идиолекатска, те самим тим ограничене применљивости на шири круг говорника, не може се занемарити чињеница да она указују на могуће тенденције у даљем семантичком развоју германизама у српском језику. Ипак, да би се

с поузданошћу утврдило да ли су речи са новим значењима, забележене, на пример, на *Вукajлији*, заиста присутне у широј употреби, неопходно је у будућности спровести истраживање на репрезентативном корпусу савременог српског језика.

ИЗВОР

Internet sajt *Vukajlija*, <https://vukajlija.com/>.

ЛИТЕРАТУРА

Alanović (2004): M. Alanović, Germanismen im Serbischen: von sistemeigenen zu abweichenden morphosyntaktischen Eigenschaften, In: E. Kaczmarska, M. Nomachi (Eds.), *Slavic and German in Contrast. Studies from Areal and Contrastive Linguistics. Slavic Eurasian Studies*, 26, 117–134. http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no26_se-s/contents.html (Poslednji pristup 24. 9. 2020).

Andrić (2005): D. Andrić, *Dvosmerni rečnik srpskog žargona*, Beograd: Zepter Book World.

Ašrafova (2024): I. Ashrafova, Phonetic and Lexical Characteristics of German Loanwords in English: A Study on Linguistic Adaptation and Cultural Influence, *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*, 1(2), 44–50. <https://doi.org/10.69760/2xgtn820>

Burnić (2021): H. Burnić, Semantička adaptacija frekventnih germanizama u oblasti domaćinstva, *Književni jezik*, 32, 191–206, Univerzitet u Sarajevu, Institut za jezik.

Ćorić (2016): J. Ćorić, *Adaptacija germanizama u ruskom jeziku*, diplomski rad, Zadar: Sveučilište u Zadru.

Duden: *Duden online*. <http://www.duden.de>, 10. 12. 2020.

Duden (2001): *Duden. Deutsches Universalwörterbuch*, Mannheim: Dudenverlag.

Durbaba (2011): O. Durbaba, Društvena mreža „Vukajlija”: Analiza jednog „rečnika” slenga i idioma, u: Mršević-Radović (red.), *Dva veka savremenog srpskog književnog jezika*, 1, 40/1, Beograd: Međunarodni slavistički centar, 429–438.

Durbaba (2013): O. Durbaba, Mi o drugom ili o sebi? Prilog proučavanju etničkih heterostereotipa na primeru definicije pojmovnih kategorija Nemač / Nemačka / nemački u rečniku slenga *Vukajlija*, u: D. Nedeljković, N. Vujčić (red.), *Sprache und Literatur dies- und jenseits der Mauer(n) = Jezik i književnost s obe strane zida. Festschrift für Božinka Petronijević zum 65. Geburtstag = zbornik u čast Božinke Petronijević povodom 65. rođendana*, 297–310.

DWDS: *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*, <http://www.dwds.de>, 27. 3. 2024.

Đinđić (2013): M. S. Đinđić, *Turcizmi u savremenom srpskom književnom jeziku (semantičko-derivaciona analiza)*, Beograd: Filološki fakultet u Beogradu.

Đukanović (2012): J. Đukanović, Nemačko-srpski jezički kontakti, *Prevodilac*, 67, Beograd, 21–33.

- Filipović (1986): R. Filipović, *Teorija jezika u kontaktu*, Zagreb: Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.
- Golubović (2007): B. Golubović, Germanismen in Serbischen und Kroatischen, *Slavistische Beiträge*, Munchen, 459.
- Kostić-Tomović (2017): J. Kostić-Tomović, Germanizmi u savremenom srpskom jeziku, u germanoslavističkoj literaturi i u romanu *Sempre idem* Đorđa Lebovića, *Komunikacija i kultura onlajn*, VIII/8, Beograd: Filološki fakultet u Beogradu.
- Langenšajd (2015): *Langenscheidt. Großwörterbuch*. München: Langenscheidt Verlag.
- Mrazović (1996): P. Mrazović, Germanizmi u govornom jeziku Vojvodana, u: *O leksičkim pozajmljenicama*, Subotica – Beograd, 209–230.
- Rodić (2014): S. Rodić, Sekundarna orfološka i semantička adaptacija anglicizama u komunikaciji na fejsbuku o rijaliti programima, *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- RSJ (2007): *Rečnik srpskog jezika*, Novi Sad: Matica srpska.
- Sočanac (1996): L. Sočanac, Fonološka adaptacija anglicizama u talijanskom jeziku: fonemska redistribucija, *Suvremena lingvistika*, Vol. 41–42, br. 1–2, Zagreb: Institut za lingvistička istraživanja HAZU.
- Šnevajs (1960): E. Schneeweis, *Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in Kulturgeschichtlicher Sicht*, Berlin: De Gruyter & Co.
- Trivunac (1937): M. Trivunac, Nemački uticaji u našem jeziku, *Strani pregled*, br. 1–4, 74–157.
- VRSRI (2007): *Veliki rečnik stranih reči i izraza*, Novi Sad: Prometej.
- Vujović (2011): D. Vujović, Internetski rečnik slenga *Vukajlija*, u: V. Ružić, S. Pavlović (red.), *Leksikologija, onomastika, sintaksa. Zbornik u čast Gordana Vuković*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 123–130.
- Zacinger, Stefanović (2014): H. Satzinger, D. Stefanović, *(Austro-)German Words in Serbian*, Beograd: Narodna biblioteka Srbije.

Marija M. Stanojević Veselinović

Jelena Lj. Spasić

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

Department of Philology

SEMANTIC ADAPTATION OF GERMANISMS IN THE SERBIAN LANGUAGE

Summary: Using contrastive analysis, the paper compares the original meaning of Germanisms with their meaning in Serbian as the recipient language. The Germanisms were analysed from the point of view of the synchronic linguistic approach. Based on semantic criteria, the corpus was extracted from the *Vukajlija* Internet service, originally

designed as a slang dictionary. The goal of the paper was to analyse the meaning of loanwords originating from the German language and their meaning in Serbian, as the recipient language, as well as further transformation of their meaning in the computer-mediated communication in *Vukajlija*. The contribution of this paper consists in the selection of thematic groups in which Germanisms appear.

Keywords: Germanisms, loanwords, *Vukajlija*, semantic adaptation.